

Andreea Mârza

**Portretul unui
iluminist
ardelean**

Bibliotecarul Imre
Dániel (1754-1804)

Andreea Mârza

---

*Portretul unui
iluminist ardelean*

Bibliotecarul Imre Dániel
(1754–1804)

Editura MEGA

Cluj-Napoca

2020

DTP și copertă:
Editura Mega

Redactor:
Simina Baumgarten

Pe coperta I:
Tablou tridimensional, sculptat în ceară, autor anonim,
colecția Eva Mârza

© Andreea Mârza, 2020

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MÂRZA, ANDREEA

Portretul unui iluminist ardelean: bibliotecarul Imre Dániel: (1754-1804) /

Andreea Mârza. – Cluj-Napoca: Mega, 2020

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-020-218-9

02

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro

e-mail: mega@edituramega.ro

Părinților mei

Cuprins

CÂTEVA GÂNDURI DESPRE BIBLIOTECARI / 9

LECTORI SALUTEM! / 13

I. PERSONALITATEA LUI IMRE DÁNIEL – UN
INTELECTUAL AL EPOCII ILUMINISTE / 15

II. PRIN PRAFUL CĂRȚILOR ȘI DOCUMENTELOR:
IMRE DÁNIEL – OMUL ȘI BIBLIOTECARUL / 29

Curriculum vitae / 29

Bibliotecarul / 74

III. DISCIPOLUL PREOCUPAT DE ACHIZIȚII DE
CĂRȚI ȘI CATALOAGE PENTRU MAESTRU / 90

Cărți cumpărate la cererea episcopului Ignác Batthyány / 93

Cataloage de cărți în fondul Bibliotecii Batthyaneum / 129

IV. PEREGRIN PRIN EUROPA: SEJURUL ITALIAN
AL LUI IMRE DÁNIEL (1783–1785) / 137

Recomandări / 137

Calitatea de copist și cercetător / 152

Cheltuieli poștale / 218

Susținerea financiară de la Roma de către
abatele Aureliano de Angelis / 225

V. IMRE DÁNIEL ȘI COLECȚIA SA DE CĂRȚI / 233

VI. DIARIUM ITALICUM / 247

Conceptul de diarium la Jean Mabillon, Juan Andrés și Imre Dániel / 254

Conținutul Diarium-ului / 261

VII. IDENTITATE ȘI ALTERITATE ÎN
CORESPONDENȚA LUI IMRE DÁNIEL / 272

Ordinul trinitarian / 274

Episcopii greco-catolici Grigore Maior și Ioan Bob / 281

Situația școlară ca urmare a reformelor iozefine / 284

Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan și evenimentele
din jurul acestei mișcări / 290

ABSTRACT / 299

KIVONAT / 311

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ / 323

ANEXĂ / 351

INDICE / 413

Câteva gânduri despre bibliotecari

Dacă ar fi să spunem că profesia de bibliotecar a fost un subiect puțin abordat de cercetătorii care consideră că istoria este fundația morală și profesională a activităților noastre zilnice, nu am avea dreptate. Cu toate acestea este foarte adevărat că nu s-a scris încă nicio operă care să poarte titlul „Istoria bibliotecarului”.

Societatea zilelor noastre este încărcată de foarte multe contradicții. Mulți cred că ei nu sunt credincioși (fiind chiar mândri de acest lucru), iar după aceea se închină evlavioși când apare vreo celebritate (dar nu *celebris!*) – la fel cum se închină și în fața opincilor sau a testiculelor lui Bryan în filmul lui Monty Python, și oferă sume exorbitante de bani pentru niște șorturi – să sperăm, spălate – ale vreunui sportiv faimos. Bibliotecarul este văzut și el în mai multe feluri: își face treaba de zi cu zi umilit, văzând că cei care vând rezultatul muncii lui sunt de multe ori niște persoane atât de înguste că nici nu-și dau seama că de fapt sunt hoți. Printre aceștia sunt amicii decidenților din jurul bibliotecilor, mascați în experți, în timp ce pur și simplu copiază ideile bibliotecarilor – dar ei sunt cei întrebați, cei căutați. Și tot printre ei sunt și marile companii IT, care cred că ei vând doar metodologia, deși ceea ce vând ei, e doar treaba de zi cu zi a bibliotecarului. Unde este contradicția? Pe de o parte acel adânc dispreț față de el la nivel social și politic, dar și din partea intelectualilor și cercetătorilor înrăiți, pe de altă parte admirația lor, despre care nici nu se știe că este de fapt dedicată bibliotecarului însuși. Eroul serialului *Bibliotecarii* este chiar Bibliotecarul, iar unul dintre personajele principale ale romanului *Numele Trandafirului* de Umberto Eco este, din nou, însuși Bibliotecarul.

Cine este deci acest bibliotecar? El este asemenea unui om politic, unui soldat, unui medic, sau unui reprezentant al oricărei profesii. Un geniu pregătit, care lucrează cu angajament pe baza principiilor morale, politice și profesionale ale profesiei sale, formate în timp.

Sunt și alții ca el, ca în orice profesie, care sunt mai puțin pregătiți, dar harnici, sau din contră, leneși, iarăși alții care pur și simplu umplu postul, dar sunt printre ei și păcătoși și răufăcători, care degradează însăși profesia de bibliotecar.

Personalitatea bibliotecarului se schimbă în timp, la fel cum se schimbă și instrumentele cu ajutorul cărora își desfășoară activitatea identică cu cea a bibliotecarilor bibliotecilor antice. Imre Dániel, protagonistul cărții Andreei Mârza, a trăit într-o epocă care a adus mari schimbări în istoria profesiei bibliotecarilor. În același timp, existau și multe asemănări cu condițiile în care predecesorii săi au lucrat timp de cinci sute de ani înaintea sa. Unul dintre cele mai importante elemente similare este faptul că, pe teritoriul creștinătății occidentale, cartea, cuvântul scris era cel mai important instrument de mediere dintre generații privind cunoașterea și cultura. Iar Imre Dániel provenea dintr-o familie de armeni uniți, adică „catolizați”. Cartea și biblioteca era deci inevitabilă în cazul oricărei probleme care privea o comunitate culturală.

Știința bibliotecilor, înainte de vremea lui Dániel, era determinată de două abordări dominante. În termeni mai simpli, una îl urma pe Justus Lipsius (*De bibliothecis*, 1602), iar cealaltă pe Gabriel Naudé (*Advis pour dresser une bibliothèque*, 1627). Prima privea biblioteca dintr-o direcție a formei, accentuând rolul său în societate, iar cealaltă din direcția conținutului, oglindind schimbarea sistemului științelor; cea de-a doua abordare a fost preocupată mai mult de *bibliotheconomia*. Aș vrea să atrag atenția și asupra faptului că și în ziua de azi problema cea mai mare și cea mai profundă pentru un bibliotecar este alegerea dintre cele două abordări; ideal ar fi o unitate armonioasă a celor două, dar depinde de personalitatea și talentul fiecăruia dacă este capabil de acest lucru.

Multe erau în schimbare în timpul vieții lui Imre Dániel. Una dintre căile de schimbare a fost universală, la o scară europeană în

cea ce privește perspectivele culturale și științifice din Transilvania acelor vremuri. Primul lucru demn de menționat este creșterea dinamică a numărului cărților, un aspect care reprezenta o provocare serioasă pentru bibliotecarul episcopului ardelean, fiind și profesor și director de instituție educațională. Pe vremea aceea, un bibliotecar avea încă posibilitatea să selecționeze cărțile pe baza convingerilor sale științifice, culturale, religioase, morale, pe lângă faptul, desigur, că trebuia să aibă în vedere și gusturile șefului său.

O altă problemă fundamentală a vremii, pe lângă creșterea numărului cărților, a fost cea a regândirii modernității și tradiționalismului, a valorilor civilizatoare și culturale din toate perspectivele. Pe scurt, Iluminismul. Dániel trăia într-o țară – Principatul Transilvaniei – în care limba oficială era limba maghiară, limba științei, ca și în regatul Ungariei, era latina, iar adepții modernizării administrative, economice și culturale a țării foloseau limba germană. Iar comunitatea lui religioasă, Biserica Romano-Catolică, pe lângă limba latină, se baza în demersurile de modernizare pe literatura italiană, care, împreună cu germana, a fost și catalizatorul prin care au trecut ideile franceze. Andreea Mârza menționează lipsa relațiilor lui cu Școala Ardeleană, dar această lipsă se compensează ușor prin anturajul său din colegiul iezuit din Cluj, Universitatea din Viena, și sejurul său lung din Roma. În această prefață, scrisă la onoranta rugămintă a autoarei, mă voi referi la un singur moment. Un personaj important în gândirea biblioteconomică din epoca despre care vorbim a fost Johann Nepomuk Cosmas Michael Denis (1729–1800), un iezuit care a trăit în Bratislava și Viena, fiind bibliotecar al Theresianum, iar mai apoi al Bibliotecii Imperiale. Imre Dániel l-a cunoscut personal. Denis a fost consilierul mai multor familii de aristocrați maghiari în probleme privind bibliotecile și a prefațat catalogul publicat al bibliotecii lui Ferenc Széchényi din Sopron (*Catalogus Bibliothecae Hungaricae Francisci Comitum Széchényi ...* Vol. 1, Sopronii, typ. Siessianis, 1799). În această prefață și-a expus ideile cu privire la patrie (Patria), care în cazul lui a fost, bineînțeles, *Austria*, din care face parte și *Regnum Hungariae*, și *Principatus Transylvaniae*. Colecțiile de carte ale lui Dániel (de multe ori copii) și ideea lui despre *patrioticum* se leagă

de aceste idei. Desigur, în completarea acelei abordări care a fost prezentă în istoria bisericii catolice maghiare de la Péter Pázmány încoace, că creștinismul maghiar nu s-a datorat nici împăratului austriac, nici bisericii austriace, ci are o istorie unică, independentă începând din secolul al XI-lea. Această abordare stă la baza copierii și publicării de către Ignác Batthyány a *Deliberatio*-ului Sfântului Gerard (Szent Gellért/Gerardo Sagredo/Morosini da Venezia).

În calitate de director al celui mai important seminar din Transilvania, în consens cu episcopii care i-au fost superiori, Dániel a lucrat și la ridicarea nivelului cultural al preoțimii. La fel și în calitatea sa de bibliotecar. Și la fel și prin organizarea publicațiilor de cărți, și aducerea în Transilvania a celor mai însemnate opere ale curentelor teologice contemporane. Prin achizițiile de carte și activitatea de copist în bibliotecile italiene și-a construit o importantă rețea socială, pe care o folosea nu doar pentru propria-i instruire, dar și în beneficiul Episcopiei Transilvaniei, și a comunității romano-catolice din Ardeal. Această creștere spirituală a devenit și mai importantă în momentul în care Ignác Batthyány și-a deschis biblioteca personală publicului larg, în anul 1798.

Autoarea amintește de mai multe ori că Dániel și-ar fi desfășurat activitatea de bibliotecar cu o oarecare indiferență, dorind să scape de sarcinile zilnice administrative, mecanice. Cred că, în cazul în care extindem noțiunea de „bibliotecar” și asupra celor care contemplează sistemele științifice, și duc o viață științifică sau literară activă (asemeni unor personalități ca Leibniz sau Lessing, și ei bibliotecari), și între timp clădesc o bibliotecă prin care deserveșc comunitatea lor mai restrânsă sau mai largă, atunci în acest sens Imre Dániel a fost un bibliotecar prin excelență, unul dintre cei mai buni.

István Monok

Traducere din maghiară de Emese Csintos